

Наше Слово

УКРАЇНСЬКИЙ
ТИЖНЕВИК
TYGODNIK
UKRAÍŃSKI
UKRAINIAN
WEEKLY

Рік LXXVIII № 13 (3424) Варшава, 2 квітня 2023 року, Ціна / Cena 5 zł (vat = 8%) INDEKS 366609 ISSN 0027-8254

Інтернет-версія газети nasze-slowo.pl

«Новиця» – фонд для підтримки української культури та мистецтва. с. 16

Юрій Гаврилук: український
«Наш голос» на Підляшші. с. 8

Ришард Купідур про польсько-українську
співпрацю в Познані с. 10

ISSN 027-8254

Григорій СПОДАРИК

Оля Гнатюк і Адам Міхнік – різні погляди на провину російського суспільства

На сторінках «Газети Виборчої» розгорнулась дискусія про відповідальність російського народу за війну в Україні. На початку березня редактор Адам Міхнік та домініканець о. Людвіг Вишневський опублікували звернення, в якому переконують, що жертвами злочинів російського уряду є не лише український народ, але й російський.

Автори зауважують, що зараз багатьох молодих росіян влада використовує як гарматне м'ясо, а протестувальників вважає злочинцями. У заяві йдеться також про перспективу миру: «Добре знаємо, що зараз треба підтримувати Україну в усіх сферах, також військовій. Це потрібно робити, щоб зупинити агресора. Однак, на нашу думку, справжній мир і міжнародне братерство не будують у танках», – пишуть Адам Міхнік і о. Людвіг Вишневський. Вони вважають, що ключ до миру перебуває в руках російського суспільства, і це не військовий переворот чи теракти проти влади, а «мирна боротьба, без насильства». Авторі переконують, що в росії є середовища, які можуть діяти в цей спосіб, і їх потрібно підтримувати. «Коли „боротьба без насильства“ розпочнеться, настане мир та гідність росії й російського народу буде врятовано. Наш заклик звучить: допомагаймо Україні та українцям, але не залишаймо росіян. Пам'ятаймо, зокрема, про хоробрих демократів, ув'язнених сьогодні, засланих та позбавлених права голосу», – завершують своє звернення Адам Міхнік та о. Людвіг Вишневський.

Не погоджується з ними професорка Оля Гнатюк, указуючи на те, що недопустимо прирівнювати страждання жертви та агресора. «Ви, панове, насправді вірите, що це може зупинити війну – треба лише бути терплячими і послідовними?!» – запитує Оля Гнатюк, яка долучилась до дискусії, написавши статтю-відповідь у «Газеті Виборчій». Вона нагадує, що українські громадяни на окупованій території пробували мирно протестувати й показати агресорові дорогу назад додому. «Якби на цьому все завершилося й українці не протистояли ворогу зі зброєю в руках, російське військо сьогодні було б, може, не під Берліном, але під Перемишлем точно», – зазначає Оля Гнатюк. Також вона нагадує, що мирні протести в Білорусі закінчилися тим, що «зараз уже немає кому протестувати».

Повертаючись до питання, чи можна прирівнювати страждання двох народів, учасниця дискусії наголошує: «Чи це російський уряд убивав, катував, гвалтував і грабував українських громадян? Чи все-таки його солдати?» Захист «звичайних росіян» з боку її опонентів, на думку

професорки, нагадує роздуми папи Франциска, який убиту російську пропагандистку Дар'ю Дугіну назвав «невинною жертвою війни». Оля Гнатюк питає авторів звернення: чи пробували б вони говорити зараз про співчуття до «бідних» молодих німців, які проводили розстріли в ґетто, бо влада також використовувала їх як гарматне м'ясо? І чи закликали б до співчуття звичайним німцям, бо вони були проти війни, а їхня підтримка Гітлера насправді не була реальною. Оля Гнатюк не знає на які джерела спираються її опоненти, говорячи, що росіяни не підтримують агресію щодо України. «На кожен наведений окремий приклад спротиву можу назвати сто протилежних прикладів», – пише учасниця дискусії. Вона погоджується з єдиним твердженням, що «ключ до справжнього миру перебуває в руках російського суспільства». Проте, як стверджує Оля Гнатюк, цей шлях дуже довгий, і протягом цього шляху має відбутися цілкомита зміна світогляду мешканців російської федерації. Вони мають стати суспільством, яке визнає свої провини, компенсує страждання жертвам і може покаятись. У міжнародній юридичній мові це означає дійсність, в якій злочин агресора буде покарано, винних у воєнних злочинах і злочинах проти людства буде притягнуто до відповідальності, держава сплатить воєнні репарації, а суспільство визнає злочинний режим, який раніше широко підтримувало. «Чи може таке відбутися саме собою, без тиску, досвіду програної війни, без міжнародного трибуналу? Жодні знаки на небі й землі на це не вказують», – підсумовує Оля Гнатюк.

Адам Міхнік у наступній своїй публікації відповів опонентці, що її переконання в тому, ніби вся росія підтримує путіна, є проявом віри в «путінську імперську релігію» і «дивного антиросійського расизму». Він також не погоджується щодо узагальнень в оцінці російського народу і ще раз указує, що головним винуватцем війни є влада.

У коментарях під статтями на сайті «Газети Виборчої» та на фейсбук-сторінці Олі Гнатюк більшість читачів підтримала саме її погляди. Для прикладу: автор під ніком «cholinxu» стверджує, що весь народ не скоює злочинів, бо не всі перебувають на фронті. Однак суспільство, за словами коментатора, відповідає за те, що робить влада, армія, батьки, сини, брати: «Усе, що робить влада й армія, відбувається від імені народу». Він зауважує також, що, якщо після війни винними стануть тільки «путін, якісь генерали та лавров», то в росії нічого не зміниться. На думку коментатора, росіяни врешті мусять визнати провину й взяти відповідальність за всі трагедії та злочини, які скоїли в світі, бо ніколи це не було «захистом слабших, боротьбою за мир чи допомогою», як вони стверджують. Інший з учасників обговорення погоджується з думкою про те, що не можна визнати злочинцем увесь народ. Однак зауважує, що доки немає можливості довести персональну провину пропагандистів у медіа чи вчителів у школі, то безпечніше вважати, що винні усі, «разом з Достоевським і Пушкіним». Коментатор вважає, що «відділити зерно від половини» можна буде лише тоді, коли впаде режим «путінізму». І тоді, здається, звичайні росіяни матимуть найбільше можливостей, щоб переконати світ у своїй невинності. Однак поки що це їм не вдається, тому можна погодитися з думкою, що Адам Міхнік закликає пробачити «невинних росіян» надто швидко. ●

Павло ЛОЗА

Фото з фейсбук-сторінки Спілки українців – «Пам'ять і спадщина»

Ушанування пам'яті похованих у (без)іменній могилі в Монастирі

64 імен та прізвищ було зачитано 5 березня на могилі в Монастирі біля села Верхрата в Підкарпатському воєводстві. Це імена похованих у ній українців, які загинули під час облоги НКВС на початку березня 1945 року. Сьогодні на пам'ятнику встановлено таблицю, але без імен.

До Монастиря приїхало понад десяток людей з Польщі та України. Після спільної панахиди, яку очолив парох греко-католицької парафії в Любачові о. Христофор Блажеєвський, присутні поклали на могили квіти та запалили лампадки.

«Ми кілька років поспіль проводимо цей захід – читаємо прізвища. Сподіваємося, що завдяки камерам спостереження прокинеться совість винуватців. Вони розуміють, що позбавлення особистості тих, хто спочиває в цій землі, не доброчесно й не по-європейськи», – звернувся до присутніх Олександр Стець, голова Спілки українців – «Пам'ять і спадщина», який раніше зачитав прізвища, імена, місце народження та псевдоніми 64-х загиблих воїнів, які спочили в похованні в Монастирі.

Нагадаємо, що пам'ятний знак на цьому місці було встановлено законно після діалогу Ради охорони пам'яті боротьби і мучеництва з представниками Об'єднання українців у Польщі та Всесвітнього об'єднання солдатів Армії Крайової (Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej). На могилі роками був напис «Загинули в боротьбі за Україну», затверджений покійним секретарем Ради охорони пам'яті боротьби і мучеництва Анджеєм Пшевозніком. На пам'ятнику також було вказано лише імена та прізвища, дати народження похованих без жодних військових звань і символіки.

Дошку з іменами на могилі було пошкоджено в 2015 році, а в січні 2020 року невідомі зняли її та викинули до ями. У жовтні 2020 року, напередодні офіційного візиту президента Польщі Анджея Дуди до Києва, на могилі встановили нову таблицю з написом: «Братська могила українців, які загинули в битві з радянським НКВС у Монастирських лісах уночі з 2 на 3 березня 1945 року». Проте на ній немає імен та прізвищ загиблих українців.

«Ми не сподіваємося, ми не просимо, а ми вимагаємо повернення імен спочилим тут вічним сном хлопцям. Прагнемо відстояти пам'ять про них. Ми також просимо від імені тих, хто сьогодні гине від рук теперішніх енкаведистів. Це та сама історія, яка через вісімдесят років повторюється. Тому в нас живе надія, що таблицю з іменами буде повернено. Надійшов час, щоб її повернули негайно», – наголосив Олександр Стець.

Слово взяли теж депутати Львівської обласної ради. Марія Волчко-Кульчицька зазначила, що, перебуваючи в цьому місці, відчуває «криву посмішку історії».

«Наші предки мали складні стосунки, а ми сьогодні маємо дружні. Польща як одна з перших відкрила нам двері в цей скрутний час», – говорила українка, яка минулого року на початку березня вивезла дітей за кордон і повернулася в Україну.

«Прошу єдиного бога, щоб наші народи ніколи більше не знали ні конфліктів, ні непорозумінь», – додала Марія Волчко-Кульчицька.

Тим часом Святослав Шеремета, який очолює Державну міжвідомчу комісію в справах увічнення пам'яті жертв війни та політичних репресій, подякував українцям у Польщі за те, що піклуються про історичну спадщину.

«Хочу подякувати українцям у Польщі, українцям з Об'єднання українців у Польщі, зі спілки «Пам'ять і спадщина» за те, що ви є, що маєте віру, що маєте український дух і за все те, що ви зробили протягом десятиліть та робите зараз для нашої спільної справи», – сказав Святослав Шеремета.

Львівську обласну раду представляв у Монастирі також депутат Іван Щурко.

Днем раніше, 4 березня, могилу в Монастирі та цвинтар у селі Верхрата, де поховано 13 воїнів УПА, а також цивільних українців, відвідала делегація Товариства «Любачівщина».

Додамо, що меморіал вояків українського підпілля у Верхраті було знищено в 2016 році. Вандали розбили не тільки таблицю з прізвищами похованих, а й хрест. Новий хрест було встановлено в 2019 році завдяки спільним зусиллям українців та поляків. ●

Виставка робіт українських митців у Вроцлаві

До 2 квітня у Вроцлаві в Палаці Гацфельдів (вул. Віта Ствоша 30) триватиме виставка українських митців «Мистецтво у полум'ї», в межах якої представлено роботи фотографів, художників та скульпторів, що змальовують образ України до 24 лютого 2022 року та після повномасштабної російської агресії. Виставка складається з 6 частин, кожна з яких містить фотографії, картини, скульптури, а також відео та твори цифрового мистецтва.

«Мистецтво у полум'ї» – це благодійний захід. Протягом трьох тижнів роботи виставки її організатори збирали гроші на підтримку харківської організації «Добро Так», що займається паліативною допомогою для дітей. Вхід на виставку вільний. Фото з фейсбук-сторінки галереї

Шедеври скульптури зі Львова в Кракові

30 березня в Королівському замку Вавель у Кракові відбулося відкриття виставки «Експресія. Скульптура львівського рококо» (Ekspresja. Lwowska rzeźba rokokowa).

Роботи, представлені на виставці, протягом років прикрашали зруйнований парафіяльний костел у Годовиці біля Львова. Храм спроектував у 1751–1758 роках Бернард Меретин, який запросив до співпраці видатного художника Йоганна Георга Пінзеля.

Поліхромні та позолочені скульптури прикрашали розписаний вітар святині, створюючи трикутну композицію. Це був цілісний твір, який уважали одним з найвидатніших зразків аранжування інтер'єрів храмів, що були реалізовані засобами архітектури, скульптури та малярства й створені в колі львівських мистців XVIII століття.

Роботи Йоганна Георга Пінзеля будуть виставлені на Вавелі до 22 жовтня. Фото з архіву музею

«Дударик» зі спеціальною програмою у Варшаві

22 березня Об'єднання українців у Польщі (Головна управа у Варшаві) та Рада й Управління варшавської дільниці (району) Жолібож організували благодійний концерт Львівського національного чоловічого хору «Дударик».

Репертуар хору охоплює цілий спектр старовинної та сучасної хорової музики. Тим часом під час заходу в столичному кінотеатрі «Електронік» львів'яни під керівництвом Дмитра Кацала презентували програму «Stand with Ukraine» за мотивами творчості Шевченка.

Як зазначили організатори, творчість поета була й залишається одним із символів самобутності українців, а в сучасній трагічній дійсності вона стала яскравим патріотичним маніфестом.

Львівська національна академічна чоловіча хорова капела «Дударик» була заснована в 1971 році та відтоді підкорює провідні сцени всього світу.

Музиканти неодноразово виступали в Польщі на заходах, організованих українською громадою.

Розмова навколо книги «Сплетіння»

16 березня у Фонді Баторія у Варшаві відбулася дискусія навколо книги Ізи Хруслінської «Сплетіння – про українців з Польщі. Розмови з Петром Тимою».

Організаторами виступили ОУП (Головна управа у Варшаві) та Освітній фонд Яцека Куроня.

Крім авторки книги Ізи Хруслінської та її співрозмовника Петра Тими, у зустрічі також узяли участь голова Об'єднання Мирослав Скірка та Константин Геберт, польський журналіст єврейського походження, довголітній публіцист «Газети Виборчої». Дискусію провів публіцист тижневика «Політика» Адам Шосткевич. На зустрічі були присутні кілька десятків людей, зокрема посол України в Польщі Василь Зварич.

Нагадуємо, що книгу можна придбати у видавництві «Тирса» за тел.: 22 679 95 47, e-mail: tyrsa@hot.pl

Фото з фейсбук-сторінки Василя Зварича

Обвинувальний акт у справі поліцейських та санітарів за катування українця

20 березня прокуратура в Щеціні скерувала до суду обвинувальний акт щодо винних у смерті Дмитра Никифорова. Про подробиці смерті двадцятипятирічного українця, затриманого вроцлавською поліцією, ми писали у вересні 2021 року. Інцидент стався два роки тому, 30 липня. Тоді уродженець Немирова Вінницької області Дмитро Никифоров повертався додому після зустрічі

з друзями, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння. За словами водія автобуса, в якому їхав хлопець, він поводився неадекватно: бився головою об скло, говорив сам із собою. Водій висадив його на зупинці та викликав швидку. Лікарі натомість подзвонили до поліції. Після чого українець опинився у вроцлавському витевезнику, де помер. За даними польського видання, правоохоронці застосовували проти хлопця невинувдане фізичне насилля: бризкали в обличчя перцевим газом, били та душили. Доказом цього був відеозапис камери спостереження.

На інцидент відреагували представники польської та української влади, зокрема віцеміністр Міністерства внутрішніх справ й адміністрації Польщі, речник Міністерства закордонних справ України та українські дипломати в Польщі. Також відбувся протест під воєводською поліцейською дільницею у Вроцлаві.

Трьох колишніх поліцейських і двох (теж колишніх) санітарів вроцлавського витевезника звинуватили в смерті молодого українця. Зараз, за матеріалами порталу onet.pl, обвинувачені відповідатимуть перед судом. Серед них є й ті, хто йому не допоміг, а потім намагався приховати обставини смерті Дмитра. Ідеться про четвертого поліцейського, а також лікарку, яка була тоді на роботі. Вони бачили, що відбувається з Дмитром, але нічого не зробили для його порятунку. Згідно з обвинувальним актом, їх буде притягнуто до відповідальності за невиконання службових обов'язків.

Поліцейським і санітарам, яких звинувачують у побитті та смерті українця, загрожує до 10 років позбавлення волі, іншим – до п'яти років.

«Зустріч із Шевченком» у Лодзі

2 березня в світлиці лодзького гуртка Об'єднання українців у Польщі відбувся тематичний вечір «Зустріч із Шевченком». Його організатором був голова гуртка Богдан Білецький.

Чимало з присутніх поділилися своїм досвідом знайомства з творчістю видатного письменника. Обговорення перетворилося на дискусію. Особливо цікавим виявилось питання, чи можна Шевченка вважати поетом-революціонером, яке поставив професор Лодзької політехніки Володимир Мосоров. Багато з учасників розмови уважало, що так, проте не в класичному більшовицькому значенні слова «революція», а в національно-визвольному. Також присутні зазначали, наскільки близькою виявилася творчість Шевченка в контексті сучасних подій – складається враження, що слова Шевченка сказано до нас, українців ХХІ століття, настільки актуальним це видається зараз.

Учасники розмови заглибились у дитинство Тараса, в деталі його виховання, зростання на розповідях діда Івана, який, імовірно, був учасником Коліївщини, та на тому, як це відобразилося на його творчості. Присутніх зацікавило обговорення двох його поем – «Катерина» й «Кавказ» – а особливо сучасний контекст: доля українців, які пов'язують своє життя з московітами, та доля народів Кавказу в «тюрмі народів», зокрема грузинів, які нещодавно протестували проти утисків демократії в цій країні.

Цікавою виявилася розповідь Ярослава Лабича про польський переклад «Кобзаря» (поки що єдиний) та про його автора Петра Куприся, який, маючи українське походження, виріс у польськомовному середовищі, а тому

якнайкраще відтворив Шевченкову українську поетичну душу польськими словами, не змінюючи суті творів.

Присутні декламували свої улюблені вірші Шевченка. Наприкінці зустрічі учасники заспівали твори на слова поета – «Садок вишневий коло хати», «Заповіт», «Думи мої». Свої вокальні дані продемонструвала колишня співачка Полтавської філармонії Наталія Богданович, виконавиця з унікальним голосом, яка виконала пісню зі свого репертуару авторства Тараса Шевченка «Плавай, плавай, лебедонько». Також присутні зауважили, що твори українського поета часто використовують сучасні гурти, бо ці тексти добре вписуються в жанри року, репу та кантрі. Зокрема, «Кому вниз», «Хочу ще», «От Vinta» та інші на основі віршів Шевченка написали романси і ліричні твори.

(Гурток ОУП у Лодзі)

Художній конкурс великодньої листівки

Вроцлавсько-Кошалінська єпархія Української греко-католицької церкви організовує конкурс великодньої листівки «Христос Воскрес». Як зазначають організатори, метою конкурсу є розвиток художніх талантів, поглиблення знань про Великдень та привернення уваги до багатства великодніх звичаїв. Участь у конкурсі можуть взяти діти, які мешкають на території Вроцлавсько-Кошалінської єпархії. Передбачено поділ учасників на вікові категорії: перша – це учні 0 і I класів, друга – II і III класів, третя – IV і VI класів та четверта, яка охоплює дітей з VII і VIII класів. Згідно з правилами конкурсу, роботи повинні бути самостійні, раніше не публіковані та не мати нагород інших конкурсів. Кожна праця має містити таку інформацію: ім'я та прізвище, клас, адреса, ім'я та прізвище катехита, парафія. Формат праць – А 4, А 5. Жанр – довільний (малюнок, вишивка, аплікація). Листівки потрібно надіслати до 1 травня на адресу:

Ks. Ruslan Marciszak,

Osiedle 1000-lecia 1a/5, 73-110 Stargard.

Переможці конкурсу отримають нагороди від організаторів. Більше інформації на сайті Вроцлавсько-Кошалінської єпархії (cerkiew.net.pl).

Нові відділення «Нової пошти»

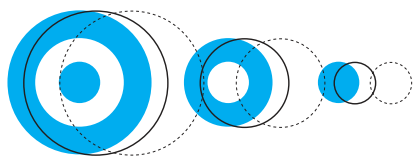
«Нова пошта» до кінця березня відкриє 10 нових відділень, збільшивши їхню кількість до 30. До середини літа, як інформує портал inpoland.net.pl, їх буде п'ятдесят.

3 жовтня компанія відкрила 20 своїх відділень у великих містах Польщі, зокрема Варшаві, Кракові, Гданську, Познані. Також отримала офіційний статус поштового оператора Польщі. До кінця березня нові відділення з'являться, зокрема, в Ольштині та Білостоці. Усі шістнадцять воєводств буде охоплено в червні.

Вихід на польський ринок – це перший етап просування на світовому ринку, який задумали власники «Нової пошти». До повномасштабного вторгнення росії в Україну компанія зосереджувалась на роботі в Україні, де посила провідне місце.

У Польщі послугами «Нової пошти» користуються переважно українці, які звертають увагу на швидку доставку посилок.

Більше новин читайте на сайті: nasze-slowo.pl.
Опрацював на основі повідомлень Павло ЛОЗА

ПУЛЬС УКРАЇНИ

Підготувала **Тетяна ДАНЮЧЕНКО**

МКС видав дозвіл на арешт путіна. 17 березня президент Міжнародного кримінального суду (МКС) Пйотр Гофманський оприлюднив рішення Палати досудового провадження схвалити ордер на арешт президента РФ владіміра путіна та уповноваженої президента з прав дитини Марії Львової-Белової.

Офіційною причиною стала «незаконна депортація українських дітей». У травні 2022 року путін підписав указ про спрощене надання громадянства РФ дітям, вивезеним з України. А Львова-Белова, крім того, що брала участь у нормотворчості з цього приводу – тобто забезпечувала правові підстави для викрадення дітей, – була також натхненницею і топ-пропагандисткою у межах цього процесу, а також активно просувала усиновлення українських дітей.

Судді визнали наявність «достатніх підстав вважати, що кожен підозрюваний несе відповідальність за вчинення воєнного злочину незаконної депортації населення та незаконного переміщення населення з окупованих територій України до російської федерації на шкоду українським дітям». Спершу судді розглядали можливість видачі таємних ордерів, проте зрештою вирішили, що оприлюднення ордерів може «сприяти запобіганню подальшому вчиненню злочинів».

Треба зазначити, що існує багато свідчень і доказів того, що росіяни вивозили цілі сім'ї українців до росії. Масове вивезення окупантами людей, а не лише дітей, є воєнним злочином, що передбачений Римським статутом МКС. Але з усього масиву таких епізодів суд виділив лише «дитячі» депортації, не пояснивши окремо цей вибір. Експерти вважають, що викрадення саме дітей потенційно дозволяє МКС згодом перекваліфікувати справу, висунувши ще серйозніше звинувачення – у вчиненні геноциду.

Відтепер путін має офіційний статус підозрюваного у скоєнні міжнародного злочину. Це означає, що за межами росії, у кожній зі 123 держав світу, що ратифікували статут МКС, його мають заарештувати та передати до суду в Гаазі. Для МКС не діють жодні імунітети від кримінального переслідування. Тож світові лідери відтепер тричі думатимуть, перш ніж тиснути йому руку або сідати з ним за стіл переговорів. Світ отримав сигнал, що російський режим є злочинним і його керівники будуть притягнуті до відповідальності.

владімір путін став третім в історії світу чинним главою держави, щодо якого МКС видає ордер на арешт. Другим був лівійський лідер Муаммар Каддафі, якого звинуватили у вчиненні воєнних злочинів проти цивільного населення під час громадянської війни у країні. Реалізувати цей ордер не вдалося, бо за чотири місяці Каддафі вбили. А першим – суданський лідер Омар аль-Башир. Проте у 2019 році в результаті збройного перевороту його скинули з посади та досі так і не видали в Гаагу. Нова влада Судану оголосила, що спершу він має пройти суд всередині країни. Зараз 79-річний ексдиктатор сидить у в'язниці, йому загрожує смертна кара, тож навряд чи він доживе до процесу та вироку в МКС.

В Україні – новий міністр освіти. 21 березня Верховна рада проголосувала за призначення Оксена Лісового, військовослужбовця та директора Малої академії наук (МАН), новим міністром освіти та науки України. 50-річний Оксен Лісовий –

син філософа і правозахисника Василя Лісового та педагогині Віри Лісової-Гриценко. Народився в Сибіру, куди радянська влада депортувала родину за відкритий лист Василя Лісового на захист шістдесятників. У засланні Лісові були 11 років,

потім повернувся в Україну. Оксен навчався на художника-кераміка у Решетилівському художньому училищі народних промислів, закінчив Київський державний інститут культури за спеціальністю «бібліотечно-інформаційні системи». Працював учителем у Києво-Могилянському колегіумі та тренером із фехтування. У 2010 році очолив Малу академію наук України. Має ступінь кандидата філософських наук із філософської антропології, у 2015 році отримав вчене звання доцента. У вересні 2020 року Оксен Лісовий ініціював створення Музею науки України на території київського ВДНГ. У 2021 році отримав почесне звання Заслужений працівник освіти України. Після початку повномасштабного вторгнення росії у лютому 2022 року добровольцем вступив до ЗСУ, воює у складі 95-ї окремої десантно-штурмової бригади. Разом з тим, продовжив дистанційно виконувати обов'язки директора МАН.

Новопризначеного міністра освіти вже звинуватили в плагіаті. Мова йде про кандидатську дисертацію з філософії, яку він захистив у 2012 році. Зі свого боку Оксен Лісовий повідомив, що подав свою дисертацію на перевірку до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Лісовий обіцяє публічно оприлюднити висновки та у разі виявлення будь-яких порушень відмовитися від ученого ступеня кандидата наук. «Триматися за будь-які звання точно не збираюся. Я прийшов у міністерство не для цього, а робити реформи та працювати на якісну освіту глобального рівня. Наукові ступені й відповідні доплати до них потрібні людям, які займаються наукою, а не іншими сферами діяльності», – зазначив міністр.

Серед інших перестановок в уряді: Верховна Рада призначила колишнього голову правління «Укрзалізниці» Олександра Камишіна міністром з питань стратегічних галузей промисловості. Новим головою УЗ став член правління Євген Лященко. Також Михайла Федорова знову перепризначили міністром цифрової трансформації, але додали ще посаду віцепрем'єра з інновацій, розвитку освіти, науки і технологій.

УПЦ МП виселяють з Лаври. Національний заповідник «Києво-Печерська лавра» повідомив, що з 29 березня розриває договір із Чоловічим монастирем Української православної церкви Московського патріархату від 2013 року про безоплатне користування культовими будівлями та іншим майном, що є державною власністю. До цього часу монахи мають звільнити будівлі на Лаврській 11 і Лаврській 15 у столиці. Також ченцям і вірянам УПЦ МП з 21 березня заборонили заходити в печери Лаври через роботу міжвідомчої комісії, яка оцінює стан збереження культурних цінностей, рухомого і нерухомого майна, музейних експонатів, які знаходилися в користуванні УПЦ МП. Якщо комісія виявить, що у Лаврі чогось не вистачає, то представники УПЦ МП нести будуть відповідальність згідно закону.

УПЦ МП зі свого боку заявила, що юридичних підстав для розірвання договору немає, а ченці УПЦ МП відмовлялися виселятися з Києво-Печерської лаври. 20 березня представники УПЦ МП хотіли зустрітися з президентом України Володимиром Зеленським, а коли це не вдалося, опублікували звернення до нього, в якому закликали не забирати в них Києво-Печерську лавру. Синод УПЦ МП заявив про рішення захищати Лавру «всіма законними засобами».

Однак міністр культури та інформаційної політики Олександр Ткаченко в ефірі Національного телемарафону новин заявив: «Процес виїзду відбувається. Це може засвідчити будь-який перехожий в Лаврі. Вивозять бойлери, столи, стільці. Якийсь процес розпочався. Всі ці голосні заяви не відповідають реаліям, тобто потроху вони виїжджають».

Нагадаємо, у 2022 році Служба безпеки України провела десятки обшуків у різних будівлях УПЦ МП, зокрема й у Києво-Печерській лаврі. За цей час СБУ розслідувала майже 60 кримінальних проваджень стосовно проросійськи налаштованих священнослужителів УПЦ МП, поглиблену перевірку пройшли понад 350 церковних споруд і 850 осіб. Суди винесли 7 звинувачувальних вироків.

Нова марка до Дня звільнення Київщини. 31 березня в Україні відзначають День звільнення Київщини від

окупації. До цієї дати Укрпошта приурочила вихід нової марки під назвою «Не забудемо! Не пробачимо! Буча. Ірпінь. Гостомель». Як повідомив генеральний директор установи Ігор Смілянський, марку (а також листівки та конверти) випускають в межах серії «міста – герої», що присвячені трьом містам-героям Київщини. Там буде зображений знищений літак «Мрія», люди під мостом в Ірпені під час евакуації і спалена ворожа техніка на вулицях Бучі. Фото з сайту Укрпошти

Мультфільм «Мавка. Лісова пісня» – найкасовіший український фільм. Анімаційна картина вийшла в прокат в Україні 2 березня і за три тижні на неї було продано більше 640 тисяч квитків, вона заробила вже 81 848 415 гривень, що є рекордом з часів незалежності.

Проект створено за мотивами драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» та на образах української міфології та культури. Екстер'єри фільму засновані на реальних українських географічних локаціях, культурних і туристичних атракціях – таких, як ліси Карпат, село Вилкове, Буцький каньйон. Серед місій проекту автори зазначають, зокрема: «привернути увагу до екологічних проблем» та «експортувати українську культуру в усіх її проявах». Анімаційний фільм створено студією Animagrad за підтримки Державного агентства України з питань кіно, Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

На створення мультфільму пішло майже 200 мільйонів гривень та вісім років роботи. Режисерами картини стали Олександра Рубан, яка до цього зняла дитячий мультфільм «Мульт Історії» (2018), та Олег Маламуж, який працював над ще одним відомим фільмом студії Animagrad «Викрадена принцеса: Руслан і Людмила». Сценаристом виступив Ярослав Войцешек, в творчому доробку якого є сценарії до фільмів «Сторожова застава» (2016), «Пульс» (2020) та «Викрадена принцеса: Руслан і Людмила».

Костюми персонажів розробила українська дизайнерка одягу Ольга Навроцька. Над персонажем Мавки працювали одразу три українські артистки: акторка Наталка Денисенко озвучила головну героїню, співачка Христина Соловій заспівала в офіційних саундтреках фільму, а прима-балерина Катерина Кухар наділила її рухами та пластиком. Іншого героя – Лукаша озвучив відомий український співак Артем Пивоваров, він же разом з Христиною Соловій заспівав офіційний саундтрек «Мова вітру». До озвучки залучили таких українських зірок, як Юлія Саніна з The Hardkiss, Сергій Притула, Олег Михайлюта (Фагот з ТНМК), Олена Кравець, Михайло Хома (DZIDZIO), Олег Скрипка, Ніна Матвієнко, Назар Задніпровський, Наталія Сумська та учасники гурту «Даха Брах».

Ігор ЩЕРБА

Фото з архіву автора та героя статті

Юрій Гаврилюк: український «Наш голос» на Підляшші

Минає сорок років від того моменту, коли почалося українське життя на Підляшші. Почалося, але не відродилося, бо ж відродити можна щось, що колись було, але занепало. На Підляшші ж до 80-х років не було жодного національного життя. По селах люди говорили про себе, що ми «тутешній народ». Щоправда у 60-х роках у підляських Кліщелях як український плацдарм існував певен час гурток УСКТ, однак його було знищено. Проте знайшлася на Підляшші група свідомої української інтелігенції, яка зрозуміла, що мова, якою вони говорять, мова їхніх рідних не має ніякого відношення до білоруської мови. Почалися зустрічі, закладалися освітні товариства, друком, майже самвидавним способом, з'явилися видання, написані підляською українською говіркою. Серед тих активістів був і Юрій Гаврилюк, спочатку студент Ягеллонського університету, потім видавець та автор багатьох видань. Варто зазначити і те, що помічним йому на національному українському шляху стало «Наше слово». Зараз Юрій Гаврилюк є редактором часопису «Над Бугом і Нарвою». Він розповідає нам про свої творчі початки, багаторічну співпрацю з нашим виданням та сьогоденний стан культурного життя на Підляшші.

Так все почалося

Моїм першим творчим заняттям було фотографування. Усе почалось, коли я був учнем перших класів ліцею – у школі існував фотографічний гурток, завдяки чому можна було навчитись фотографування та обробки чорно-білих світлин. Звісно, фотографії хотілося десь надрукувати. Таку, по суті, самотність, можливість давав білоруський близнюк «Нашого слова», тобто білостоцька «Ніва», яку ми були змушені передплачувати, бо ж ліцей був «білоруський» – в тиждень було кілька годин навчання білоруської мови. Так осінню 1981 року, недовго до введення воєнного стану, з'явилися друком перші мої фотографії.

Треба сказати, що навчальний рік 1981-82 рр., коли був я в третьому класі, виявився для мене зламним. З одного боку, до фотографування дійшло й писання, спочатку коротеньких дописів до тієї ж «Ниви», яка після перерви, спричиненої введенням воєнного стану, почала знов виходити у березні 1982 року. Йшло це з великим скрипом, адже в школі нас вчили більш білоруських підручників, ніж білоруської мови, тому я мав проблему навіть з підписуванням по-білоруському фотографій; порятувала мене вчителька, яка позичила польсько-білоруський словник. З другого боку – саме тоді, весною 1982 року, я познайомився з людьми, для яких було зрозуміле, що наша нібито білоруськість – це політичний витвір, який у Більську й околицях жодного етнографічного ґрунту не має.

Ще у 1981 році, як наслідок суспільного ферменту доби «Солідарності», у нашій школі почав діяти учнівський гурток з формально білоруським спрямуванням і білоруською назвою «Разбуджаны голас». У коридорі навіть висіла його стінна газетка; мене це, однак, не зацікавило. Все ж, може десь наприкінці квітня – на початку травня 1982 року друг із класу став мене намовляти, щоб піти на збори гуртка. Я справді пішов, а там в ролі запрошених гостей були Іван Киризьок та Юрій Трачук, які говорили про українську мову і її підляські говірки. Для мене твердження, що наша мова – українська, додаткових доказів не потребувало – хватило, що хтось це вголос сказав.

Була це й спонука, щоб більше цікавитися «нашими справами», до того ж виявилось, що серед людей з Більська і околиць є певний «проукраїнський» гурт, до якого я приєднався. З більшан найтісніший контакт я мав з Іваном Киризьком – він працював у міському уряді, який розташовувався поряд зі школою. Саме він переконав мене почати писати вірші «по-нашому», адже разом з проживаючим у Любліні південнопідляським уродженцем Іваном Ігнатюком планували вони скласти збірник україномовної поезії з Підляшшя. Збірник мав видати один із будинків культури в Любліні, й осінню 1982 року я навіть робив список учнів, які б хотіли цей збірник придбати. Збірник не вийшов, але зібраний матеріал став основою для видання у 1983-1988 роках поетичного річника «Наш голос», по суті рукописного, адже Іван Ігнатюк, який мав друкувальну машинку з українським шрифтом, виготовляв макет, який потім розмножували на ксероксі.

Свій перший вірш я написав у червні 1982 року. На канікулах писав і вірші, і короткі оповідання, а у вересні з товаришем з класу, в якого вдома була друкувальна машинка з польським шрифтом, виготовили ми невеличну збірку «Ruodne słowo». У виданні були мої вірші, та класної подруги Галини Пасічник, що пізніше підписувалася Ольга Підляшанка. У жовтні, під час шкільного виїзду до Варшави, купив я у книгарні «Uniwersus» дві перші книжки українською мовою, а з початком 1983 року став передплачувати «Наше слово». Саме в ньому прочитав оголошення про організований краківським гуртком УСКТ Конкурс молодих творців української культури у Польщі. Участь у ньому мала два наслідки – вірші, які я надіслав для оцінки, стали у травні 1983 року моїм літературним дебютом (надруковані були у «Нашій культурі»), а приїзд до Кракова на роздачу нагород переконав мене, аби міс-

цем свого дальшого навчання обрати це місто і Ягеллонський університет.

Саме 1982–1983 роки – то був початок формування українського молодіжного середовища на Підляшші та, звісно, шукання контактів з молоддю, що так само, як ми, говорить українською мовою. У цьому контексті треба згадати студентську мандрівку «Підляшшя» на початку квітня 1983 року – її учасниками були студенти з багатьох академічних осередків Польщі, в тому числі Мирослав Чех, Ігор Щерба, Марія Туцька, Романа Золотник. Це був перший контакт з молодими українцями з-поза Підляшшя. А трибуною для всього, що ми робили, від 1983 року стало «Наше слово», на сторінках якого Північне Підляшшя у 1970-х роках було майже не присутнє. Раніше, у 1950-х – 1960-х бували лише публікації віршів тутешніх авторів та інформація про діяльність гуртка УСКТ у Кліщелях, інколи репортажі.

Краківська громада

Признаюся, що, думаючи про вищу школу, спочатку планував піти на журналістику або міжнародні відносини. «Проісторичне» рішення було наслідком усвідомлення, десь влітку 1982 року, потреби вивчення нашої підляської історії – звідки ми тут взяли як українці, та чому нас стали записувати до білорусів. Саме тому не дуже переймався тим, що було у офіційній програмі занять, а більше сидів у бібліотеці і шукав всього, що могло допомогти зрозуміти наше минуле, ось це «над Бугом і Нарвою» – так ми, до речі, пропонували назвати підляську сторінку у «Нашому слові». На сторінку тоді згоди не було, але заголовок не змарнувався, адже ще у 1980-х вийшов з таким заголовком збірник пісень, записаних на Підляшші, а з 1991-го вже самостійний журнал (у 1990-му було ще й двосторінкове передвиборче видання з таким заголовком).

Моє навчання у Кракові мало й такий наслідок, що познайомився я з молодим працівником однієї з друкарень, завдяки чому «на ліво» можна було в ній тиражувати офсетним способом різні літературні, історичні та публіцистичні книжечки. Першою була виготовлена Іваном Ігнатюком машинописна збірка віршів Івана Киризюка «Моя батьківщина Подляшшя»; потім, коли я вже мав свою друкувальну машинку, під маркою Українського підляського видавництва «Думка» у 1984–1990 роках випустив кілька десятків; були також 4 випуски «товстого журналу» «Основи». Тиражі були невеликі, адже приходилося за все платити самому, але «в народ» йшло та якийсь вплив мало.

Треба сказати, що саме у 1980-х сформувався гурт як культурних діячів, так і пишучих людей (в більшості були це ті ж самі особи), який у 1990-му й кількох наступних роках творив всі організаційні та медійні форми, що існують по сьогоднішній день.

Українське Підляшшя сьогодні

У останніх чотирьох десятиріччях організоване українське життя на Північному Підляшші, що в кутку поміж Бугом і Біловезькою пущею, починалося практично від нуля. Звісно, були прапочатки – у 1957 році з'явився гурток УСКТ в Кліщелях, ініціатором якого став ветеран армії УНР Андрій Німий. У середині 1960-х при гуртку діяла дуже гарна українська театральна група, в місцевій

Учасники студентської мандрівки «Підляшшя '83» сидять у Дорогичині на горі, де було княже городище, над річкою Буг

початковій школі почалося навчання української мови. Однак це все до початку 1970-х років було владою здушене. Потім залишилися окремі особи – як, наприклад, уродженець Кліщель Микола Рощенко, який включився у діяльність гуртка УСКТ в Любліні, де працював в університеті. У 1980-х університетів вже не було, але з'явилася двадцятирічна молодь, яка згуртувалася й залучила до своїх починань «більш дорослі», але досі розпорошені сили – найметкішим організатором був, без сумніву, Євген Рижик.

Сьогодні українство на Підляшші вже закріплене і укріплене організаційно, як і присутнє в культурному та медійному просторі. Вже більш як тридцять років діє Союз українців Підляшшя, який опікується кількома фольклорними ансамблями з різного віку виконавцями, в етері лунають україномовні радіо- і телепередачі, ведеться навчання української мови у Більську, Черемсі і Білостоці, кожного року проходить цикл культурних заходів. Від 1991 року хронікою цих всіх подій та взагалі українського інтелектуального життя Підляшшя є, звісно, журнал «Над Бугом і Нарвою». Найновіша, хоч вже більш як п'ятирічної давності ініціатива – це Підляський науковий інститут, який кожного року проводить наукові конференції, а зараз реалізує широкомасштабне завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», фінансоване з коштів Національного інституту свободи. В його межах проводиться, між іншим, Підляський літературний конкурс «Пишемо по-своєму» та видання антології україномовної літературної творчості підляшан.

Сьогодні, на відміну від 1970-х чи й 1980-х, ніхто вже заперечити існування українців на Підляшші не може. Зрозуміло, перспективи майбутнього – це і як зберегти дотеперішні надбання, так і розширювати коло людей, зацікавлених співучастю в цьому процесі. Зараз це не таке й просте, адже, хоч на відміну від 1980-х маємо свободу дії, але демографічний потенціал над Бугом і Нарвою скорочується, причому не лише кількісно, але й якісно – більшість людей з освітою просто вибуває у «широкий світ». ●

Аліна КУВАЛДІНА

Фото з архіву героя статті

Ришард Купідура про польсько-українську співпрацю в Познані

Минуло більше року від моменту повномасштабного вторгнення росії на територію України. З того часу мільйони українців втратили близьких людей та рідні домівки, життя розділилося на «до» та «після». Війна до невпізнаності змінила українські міста, але в певній мірі й інші, польські – насамперед ті, котрі прийняли до себе десятки і сотні тисяч українських переселенців. З-поміж багатьох таких міст у Польщі є і Познань. Як тут допомагають українцям та як їхня присутність впливає на повсякденність містян, ми розпитали Ришарда Купідуру, україніста, координатора фестивалю «Українська весна» та Замкового клубу української книжки, віце-президента соціально-культурного товариства «Польща-Україна».

Як з'явилося товариство

Познань і Великопольща – дуже цікавий регіон з точки зору українства. До 2014 року тут українців було дуже мало і не було сильних історичних зв'язків з Україною, бо це західна Польща. Цього не можна порівняти з Краковом, Любліном чи з Варшавою.

Але унікальним було те, що в 2007 році тут було відкрито Почесне консульство України. Це теж була дуже цікава історія, пов'язана з вже покійним паном Лукашем Горовським. Він не мав жодних зв'язків з Україною, був великопольським фермером. В середині 90-х Лукаш Го-

ровський прийняв українських мігрантів і почав з ними знайомитися. Якось вони запросили його до себе в Україну, на Тернопільщину. Вперше він туди поїхав під кінець 90-х. А оскільки це була людина добра, з душею благодійника, то він побачив Україну того часу і почав допомагати місцевим жителям. Потім вийшов на рівень району, почав допомагати районній лікарні. Цю діяльність помітила українська влада і йому запропонували в 2007 році звання почесного консула.

Я також не маю жодного українського коріння, в 2007 році вступив на аспірантуру на україністику в Познані. Тоді ми з паном Лукашем почали займатися тут різною культурною діяльністю. Він сказав так: якщо я вже є консулом, то зобов'язаний презентувати українську культуру в Познані та Великопольщі. Так народилася ідея організувати фестиваль «Українська весна», для цього ми заснували громадську організацію «Польща-Україна». Звісно, спочатку серед організаторів було більше поляків, а потім долучалися поступово також українці і мінялась мета фестивалю. Спочатку це була просто презентація української культури для місцевих жителів, а пізніше стало більше акцентів на польсько-українську співпрацю.

Хаб, котрий єднає

Коли почалася велика війна, люди в Познані знали, що будуть приймати біженців раніше, ніж вони сюди потрапили. Був такий момент, коли було багато місць, які очікували на переселенців, а фізично людей тут ще не було, вони сюди не доїхали. Пізніше ситуація змінилася, справді прибуло дуже багато біженців. Зараз, за різними оцінками, більше 200 000 українських громадян проживає на території Великопольщі. Це важко порахувати через мобільність переселенців і те, що статистика не ведеться та є різні методики підрахунку. Наприклад, можна рахувати на основі видачі номерів PESEL. Але жодна методика не є досконалою.

Це справді був унікальний час на початку повномасштабної війни, всі співпрацювали. Ми, як неурядова організація, мали таке завдання – зрозуміти, чим ми можемо бути потрібні, яке наше завдання в цій новій ситуації. Бо дуже багато неурядових організацій, які досі не займалися Україною та не мали зв'язків, почали якимось чином працювати з українцями. Ми зрозуміли, що маємо займатися чимось іншим, ніж робили досі. Бо якби ми, наприклад, безпосередньо допомагали біженцям (хоча кожен це робив самостійно) та як організація зосередилася на певній їхній кількості, то дублювали б те, що робили інші. А все-таки у членів нашого об'єднання більше компетенції, більше зв'язків, тому ми вирішили працювати над тим, щоб стати таким хабом, який буде єднати різні організації.

Тоді був такий час, коли багато хто хотів допомагати, але люди не знали як. Власне ми зосередилися на обміні контактами, це було дуже важливо, а також забезпеченням перекладів, потреба в яких досі існує. Також потрібно було визначити пріоритети, що найпотрібніше.

Важливим напрямом нашої діяльності і зараз є соціальна допомога відповідно до ситуації, в якій перебувають українці, що проживають на території Познані і Великопольщі. Кілька місяців тому ми також відкрили координаційний центр допомоги українцям. Ми довго

думали: які завдання він має реалізувати, аби не дублювати функцій, які надають міські або комунальні установи, та справді знайти своє місце. Між іншим, до цих функцій належить і допомога військовим, що потрапили на лікування в Познань, і людям, які опинилися в якійсь нетиповій ситуації, а також інформаційна допомога в легалізації, допомога з перекладами або з тим, щоб знайти роботу, чи зв'язатися з українською громадою, відвідати українські події.

Зберегти свою українськість

Також наше об'єднання «Польща-Україна» має культурний напрямок діяльності. Головний проєкт тут – фестиваль «Українська весна», хоча ми маємо також цілу низку інших культурних проєктів.

«Українська весна» щороку змінює, може, не так формат, але програму, яка мусить підлаштовуватися під поточну ситуацію. Так було і в 2014 році, і пізніше. Також пандемія досить суттєво вплинула на наш фестиваль, проводили його в такому гібридному вигляді. Чергова «Українська весна» відбудеться восени. Всупереч назві, подія не прив'язана до конкретної дати. І ми не можемо зараз сказати який вигляд матиме цьогорічний фестиваль, бо, знову ж таки, не знаємо яка буде ситуація восени. Звісно, всі б хотіли, щоб цієї «Української весни» ми святкували українську перемогу, але цього треба ще дочекатися.

Чим я особисто більше займаюся – в рамках співпраці з центром культури «Zamek» ми з 2019 року проводимо Замковий клуб української книжки. Після 24 лютого суттєво змінився особовий склад: долучилися переселенці, які приїхали з України. Це теж я бачу як важливий напрямок, бо людям потрібне спілкування, і воно потрібне рідною мовою.

Загалом, якщо подивитися на такий «збірний портрет» людей, які приїхали після 24 лютого, то вони багато в чому відрізняються від тих, які прибули до Польщі раніше. Звісно, що ці дві групи десь перетинаються між собою, але є певні суттєві відмінності. Головною є те, що ті, хто приїхав до війни, вони, по-перше, приїхали за власним бажанням і з метою інтегруватися в польське суспільство. В них не стояло питання вивчати польську мову чи не вивчати – звісно, потрібно було вивчити цю мову. Ці люди більше відкриті до польської культури і суспільства, бо вони прибули сюди жити, часто на постійне проживання. Або принаймні на кілька років, аби заробити грошей і повернутися в Україну.

Натомість ті, які приїхали після 24 лютого, зробили це не за власним бажанням, бо було потрібно тікати від війни. І тут сама психологічна настанова багато в чому відрізняється. Вони не завжди готові і не завжди спроможні інтегруватися в чуже суспільство. Є багато випадків, коли люди повернулися в Україну після того, як зрозуміли, що вони не можуть залишатися. Були тут два-три місяці і відчували, що їхнє місце в Україні. На це також потрібен час – усвідомити такі моменти.

Є також дуже велика група людей, які хочуть зберегти свою українськість, свою культуру тут. І є ще такі люди, яких інколи називають «група двох тижнів». Вони планують своє майбутнє на два-три тижні вперед, бо пізніше думають, що зможуть повернутися в Україну. Їм теж важко інтегруватися, бо вони думками постійно в рідній

Замковий клуб української книжки

країні. Дехто повертається, а дехто подовжує ці два-три тижні на наступні два-три тижні, в кінцевому результаті вже виходить рік... Ці люди просто чекають перемогу, аби повернутися.

Чи змінилося місто?

Можливо, це парадоксально, але очікування чи побоювання на рахунок змін міста після приїзду українських переселенців були більші, ніж воно насправді змінилося. Містяни вже звикли до присутності української і російської мов в публічному просторі, бо ці мови звучать в центрі інколи навіть частіше, ніж польська. Звісно, українців в Познані меншість, вони не більшість жителів. Але в центрі міста і міському транспорті їх дуже багато, бо часто переселенці не користуються автомобілями. І, наприклад, в міському транспорті оця пропорція українців до поляків інколи на користь українців. Тому поляки можуть почувати себе подекуди в меншості, відчувати себе оточеними іноземною мовою.

І не завжди слід це плутати з якоюсь ксенофобією. Варто пам'ятати про те, що польське суспільство до 2014 року було практично однорідним. Національних меншин не було помітно щоденно і пересічний поляк не мав багато іноземців у своєму оточенні. Це суттєво змінилося після 2014 року. Це була не перша хвиля міграції, але найпотужніша. А після 24 лютого немає поляка, який не мав би контакту з українцями. Так українське начало стало постійною складовою нашого польського буття. До цього також треба звикати і розуміти, що деяких людей це може лякати, їм може бути важко звикнути до такої ситуації. Багато чого боїмося в своєму житті, і коли раптом стається незнайома ситуація, наприклад, хтось їде в трамваї і звідусіль чути мову, яку він не розуміє, то це також може викликати побоювання. Тому до цього теж треба ставитися відповідально і оцей конфліктогенний потенціал якомога зменшувати.

Але загалом місто суттєво не змінилося. Є певні зміни в плані гастрономії: українці почали відкривати свої магазини та ресторани. Але, якщо я мав би підсумовувати, немає такого сильного відчуття, що Познань до 24 лютого попереднього року і місто, яке воно є зараз, це різні міста. Такий висновок був би перебільшенням. ●

Анна ВІННИЦЬКА

Фото власників закладів

«Українські смаки» в Кошаліні

Що може бути спільного між назвами «Паляниця», «Україночка», «Грушка» та «Мольфар»? У Кошаліні ці слова пов'язані з «українськими смаками». Після початку повномасштабної війни в місті відкрито три крамниці з українськими продуктами та ресторани. Ці заклади відвідують переважно українські біженці та мігранти, однак тут можна зустріти й поляків, які люблять українську кухню.

Одна з відвідувачок живе й працює в Мельні, а на Помор'я приїхала з Миколаєва після початку війни разом зі своєю дитиною та мамою. В Україні залишилися ще дві її сестри з родинами. Жінка дуже сумує за батьківщиною і коли дізналась, що в Кошаліні тільки-но відкрили українську крамницю, почала їздити сюди.

– Це таке місце «здибанки» українців – люди тут зустрічаються, розповідають звідки приїхали, плачуть за домом, а, якщо треба, допомагають одне одному. Ми тут як одна велика родина. А без родини тяжко... – каже, плачучи, продавчиня «Україночки».

Крамницю в Кошаліні було відкрито ще перед початком зими, а продавчиня приїхала в березні з Харкова, в якому залишилися її батьки та брат.

«Україночка» – це мережа крамниць, подібні заклади працюють також в інших польських містах: Щеціні, Старгарді та Гданську. Тут різноманітний вибір продуктів, але продавці, особливо полякам, рекомендують соняшникову халву, сливи в шоколаді, скумбрію холодного копчення, оселедці, мариновані помідори й огірки – все те, чого немає серед польських товарів. До речі, у крамниці є і львівська кава, і чай, і печиво та багато інших продуктів від українських виробників.

– Я тут була вже не один раз і купувала баклажани та помідори в банках – дуже смачні. Сьогодні приїхала автобусом, тому не можу багато купити, візьму лише халву, – розповідає полька, яка прийшла до крамниці.

– Одним із символів війни стало слово «паляниця» – назва хліба, спеченого переважно з пшеничного борошна. Це був тест на «свого» чи «чужого», який окупанти провалювали, бо в російській мові звук [ц] завжди твердий, і тому росіяни не можуть вимовити «ця». Саме це стало вирішальним під час вибору назви, – згадує власник крамниці «Паляниця», за національністю поляк.

Він розповідає: коли був ще студентом, поїхав до Англії на заробітки й так тужив за батьківщиною, що разом з товаришем долав сорок кілометрів лише в один бік, щоб купити польський хліб. Зрозуміло, не можна порівнювати його ситуацію зі становищем українських біженців, які мусили тікати від війни. Проте він до сьогодні пам'ятає смак того хліба. Тому в «Паляниці» українці можуть хоч на хвилинку відчувати себе як удома – тут вони куплять і бородинський хліб, і все до нього. Власник намагається, щоб більшість продуктів були українськими або зроблені українцями, які через війну перенесли своє виробництво до Польщі. Така доля спіткала, наприклад, одного з виробників української ковбаси, що є зараз у Вроцлаві.

Ольга Грушак, власниця крамниці «Грушка», до Польщі приїхала понад чотири роки тому, а її чоловік – сім. Вони родом з Кривого Рога – до речі, з цього міста походить і президент Володимир Зеленський. У жовтні минулого року подружжя першими відкрили українську крамницю в Кошаліні. Ольга зізнається, що перші кроки не були простими. Кошалін розташований далеко від східного кордону, тому важко було знайти постачальників. Тут, крім українських, можна теж купити продукти литовських чи грузинських виробників.

Під час відкриття «Грушки»

– Поляки люблять нашу халву, пельмені, солодощі, сушену рибу, оселедці, скумбрію холодного копчення, хлібний квас, ковбасу, квашену капусту – все, що смачне, а українські продукти ж найкращі, – сміючись, говорить Ольга.

А вибір тут насправді великий – як у кожному польському продуктовому магазині та ще більше: тут і сало, і різні салати, й українське пиво та вино. Буває, що продукти з України привозять навіть два рази на тиждень. П'ять відсотків від прибутку власники «Грушки» передають на ЗСУ. Також вони купили автомобіль, який було доставлено на фронт. Вони з гордістю показують прапор з підписами воїнів України, який отримали на знак подяки за машину, – зараз прапор виставлено у вітрині крамниці.

– Я приїхала сюди разом з мамою, двоюрідною сестрою та тіткою 9 березня з Харкова. Спершу не мала роботи, а потім довідалась, що крамниця «Грушка» шукає продавчиню, і відтоді працюю тут. Нас переважно

відвідують українці, але поляки також заходять, – каже працівниця «Грушки».

Власник «Паляниці» підтверджує, що з постачанням продуктів часом бувають проблеми. Наприклад, привозять усього тридцять відсотків від замовленого товару або певний продукт узагалі не можуть більше доставляти, оскільки виробничу лінію знищено бомбардуванням. До «Паляниці» також частіше навідуються українці, а коли приходять поляки, власник заохочує насамперед спробувати українські продукти, як-от скумбрія холодного копчення.

Найпізніше порівняно з іншими українськими закладами в Кошаліні було відкрито ресторан «Мольфар», а саме у лютому, після першої річниці повномасштабної війни в Україні. Мольфаром у гуцулів називають людину, наділену надприродними здібностями, подібно до знахаря, чарівника або народного мага.

– Ми тут будемо «лікувати» наших гостей українською кухнею, – жартує власник ресторану.

У «Мольфарі» можна з'їсти традиційні українські страви, випити каву, зроблену на піску, чи поласувати печивом і тортами. Сюди пропонують прийти на сніданок та бізнес-ланч. Так власник хоче привабити до закладу поляків і познайомити їх з українською культурою. Заплановано, що в ресторані кожен п'ятницю гратиме жива музика.

– Мій батько в Україні протягом дванадцяти років мав ресторан, і тому, коли приїхав до Польщі, мріяв, аби тут також відкрити такий заклад. Це перший український ресторан у Кошаліні, тому ми хочемо, щоб до «Мольфара» приходили і поляки, які зможуть тут познайомитися з українською кухнею, й українці, які сумують за своїми стравами, – пояснює донька власника, яка тут живе більше п'яти років. Її батько до Кошаліна приїхав рік тому, а вони самі родом з міста Жовті Води.

Тож запрошуємо відвідати «Мольфар», «Паляницю», «Грушку» та «Україночку» і самим спробувати українські страви в Польщі. ●

Роман МАТВІЙЧИНА

Фото з Вікіпедії

Шевах Вайс та українці

На початку лютого цього року відійшов у вічність Шевах Вайс, відомий ізраїльський політик і дипломат, університетський викладач і професор політичних наук та соціології, письменник, депутат Кнесету, ізраїльського парламенту, в 1981–1999 рр. та його голова (1992–1996 рр.). Від 2000 року був головою Ради Меморіального інституту «Яд Вашем». У 2001–2003 рр. був послом Ізраїлю в Польщі, а польський президент відзначив його орденом Білого Орла. Автор кількох десятків книг, зокрема, про Голокост, праць у галузі політології та творів для дітей.

Шевах Вайс народився 1935 року на Львівщині в місті Борислав. Маловідомим є факт, що після народження він отримав друге ім'я Зенон, яке ніколи не використовував. Це ім'я, що має давньогрецьке походження, маловживане серед євреїв, але трапляється в українців і поляків. Досі не відомо, що спонукало батьків дати Шеваху ще одне, неєврейське, ім'я.

У Бориславі минуло дитинство Шеваху Вайса. Час до війни він згадував як чудовий, незабутній період життя та наголошував у розмовах: «Борислав і дотепер мені сниться...» Його батько приятелював з українцями, та вони приходили до них додому. Українка, пані Лясотова (Юлія Мочишин), була приятелькою його мами ще зі школи. Батьки з сусідами говорили українською й польською мовами. Цими ж мовами малий Шевах розмовляв з іншими дітьми. За радянської окупації (1939–1941 рр.) він ходив до садочка, де говорив тільки по-українськи. Друга світова війна змінила життя всієї родини Вайсів. З приходом німців 1941 року почався Голокост. Коли німці переселили їх до гетто, сім'я попросила, щоб пані Лясотова жила в їхньому домі й берегла його від пограбування. З гетто Вайси втекли до польської родини, де їх переховували кілька днів, а потім вони повернулися до свого дому, в якому ховалися за завчасно змурованою батьком подвійною стіною. Шевах, батько, мама, брат, сестра, тітка Іда, кузин Шміль, сусід Вангман (разом 8 осіб) мусили сидіти в тісному сховищі, що було шістдесят сантиметрів завширшки. Це тривало майже 8 місяців. Коли німці почали ретельно перевіряти кожен дім, обстукувати й обмірювати стіни, всі перейшли вночі до закинутого темного підвалу поблизу їхнього будинку. Сусідки – полька пані Потенжна та українка пані Лясотова – разом зі своїми родинами допомагали єврейській сім'ї пережити весь той жахливий період. Лідія Лясота

мала тоді крамницю й приносила харчі, воду, цигарки та бензин для малої кухонної плити. Це тривало ще понад 21 місяць, до приходу «совітів». Брат Шеваху, Аарон Вайс, через роки згадував українку з Борислава: «І щодня ця жінка давала нам їсти, приносила воду, допомагала від щирої душі та щедрого серця. Вона постійно була під загрозою смерті». Треба також відмітити, що за кожної нагоди в інтерв'ю, переважно польським ЗМІ, Шевах Вайс згадував не тільки польську допомогу, але й українську. Так було в розмові з Адамом Міхніком й Елі Барбуром (у № 22 «Газети Виборчої» від 26 січня 1995 року).

Брати Шевах й Аарон Вайси склали відповідні свідчення до «Яд Вашему», щоб їхніх рятівників зарахували до Праведників народів світу, про що вони часто згадували у своїх інтерв'ю. Щоб дізнатися більше про українку, яка врятувала сім'ю Вайсів, я перевіряв списки Праведників та з'ясував, що серед 15 мешканців Борислава записано прізвища Щепанюк Лідія й Щепанюк Роман під спільним номером справи М.31.2/2820 від 1984 року: на сайті «Яд Вашему» їх вказано як Schepaniuk, Roman & Julia, № 2820 (yadvashem.org/yv/pdf-drupal/ukraine.pdf). Також виявилось, що Юлія Лясота (Мочишин) була вдовою й пізніше одружилась з Романом Щепанюком. Думаю: як часом буває, журналісти дещо перекурили історію порятунку родини Вайсів, а також прізвище українки Лідії. З огляду на це, в ЗМІ існує кілька версій запису цього прізвища: «пані Лясотова (Юлія Матчишин)», «українська сім'я Роман і Юлія Шпенюк», «пані Росотова», «Юлія Ласотова», «Щепанюк (Мочишин)» та «Юлія Мачишин (Ласотова)». У науковому виданні «Праведники народів світу. Довідник» (Дніпро, 2016), надрукованому Українським інститутом вивчення Голокосту «Ткума», в списку Праведників бачимо запис: Щепанюк (Мочишин) Юлія. Схоже, що це і є ім'я рятівниці Вайсів, але все одно ми не можемо бути впевнені до кінця.

Минулого року у вересні з'явилась інформація, що, на прохання Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр», влада Єрусалима вирішила назвати одну з вулиць іменем українського подружжя Юлії та Романа Щепанюків, яке рятувало євреїв від неминучої загибелі під час Голокосту. Після війни брати Вайси, Шевах і Аарон, кілька разів приїжджали з родинами до Борислава, міста свого дитинства, щоб висловити щире вдячність за врятоване життя в часи Другої світової війни. Кожного разу преса брала в них численні інтерв'ю, де вони підкреслювали, що українські знайомі тоді дуже їм допомагали, та завжди наголошували, що за цю допомогу над ними нависала загроза смерті.

Під час похорону Шеваху Вайса його дочка, професорка Джифат Вайс, ще раз згадала, що в часи окупації її батька врятували українські та польські сусіди. Для українців свідчення родини Вайсів мають величезне значення, адже допомагають у боротьбі з поширеними у світі фальшивими стереотипами й обвинуваченнями українців у антисемітизмі.

Про підтримку з боку Шевах Вайса ініціатив, пов'язаних зі збереженням пам'яті про українців, які рятували євреїв, свідчить і така історія. У жовтні 2001 року я звернувся до міської ради Любліна з пропозицією назвати якусь з нових вулиць, площ або кільцевих перехресть іменем блаженного отця Омеляна Ковча, який загинув у німецькому концтаборі Майданек за порятунком і допомогу євреям. До заяви я долучив звернення до авторитетних осіб та інституцій, які можуть зацікавитись цією справою, з проханням підтримати мою ініціативу. Зазвичай на такі звернення приходить мало відповідей. Так само цього разу мою пропозицію підтримала лише частина адресатів. Однак приємною несподіванкою був лист на підтримку моєї ініціативи від Шевах Вайса, тоді посла Ізраїлю в Польщі. Посол написав, що знає про особистість і діяльність отця Ковча та підтримує моє звернення до міської ради, бо вважає, що це важливий крок для налагодження польсько-єврейсько-українських стосунків. Шевах Вайс підкреслив, що радий дізнатися про таку ідею, коли надалі триває публічна дискусія щодо болісних питань нашої спільної історії. Прикро зазначати, але українське Посольство у Варшаві тоді не відповіло на моє звернення. На жаль, блаженного УГКЦ, священномученика Омеляна Ковча наразі не віднесено до Праведників народів світу, хоча існують численні свідчення про його благородну діяльність, а також багато архівних документів, які підтверджують, що причиною його мученицької смерті в Майданеку була допомога євреям. Українська єврейська спільнота зарахувала о. Ковча до Праведників України, але відзначення «Яд Вашемом» мало б неоціненне значення. Була думка, що причиною такої позиції «Яд Вашему» може бути те, що о. Ковч охрещував євреїв. Тим часом деякі представники ортодоксальної громади не допускають цього навіть тоді, коли у випадку загрози смерті хтось сам хоче перейти в іншу віру.

Варто зазначити, що Шевах Вайс неоднозначно оцінював постать Андрея Шептицького. У 2005 році у польській пресі з'явилася його стаття «Український Шиндлер», де зазначено, що митрополит співпрацював з нацистами та одночасно рятував євреїв. Уже від 1920-х рр. більшовицька пропаганда у світі проти визначних українців, наприклад, Петлюри, була настільки активною, що на Заході багато людей повірило їй. Після війни комуністична влада в Радянському Союзі, а також у Польщі, подбала про те, щоб знеславити митрополита та підірвати його авторитет, який він має в українському суспільстві, зокрема, звинувативши його в антисемітизмі. Цими тезами «Яд Вашем» підкріплював свою відмову зарахувати митрополита до Праведників народів світу. Стаття Шевах Вайса викликала численні дискусії: багато українців і євреїв (часто врятованих від Голокосту), а також поляків, звернуло увагу на несправедливу оцінку особи митрополита. На підтримку Андрея Шептицького тоді виступив відомий в Польщі та в усьому світі завдяки своїй дипломатичній діяльності науковець і політик, професор Адам Даніель Ротфельд – єврей, якого врятував брат митрополита блаженний отець-архімандрит Климентій Шептицький. За митрополита заступився також інший відомий єврей, професор Шимон Редліх з Ізраїлю. Його також було врятовано від смерті завдяки допомозі Андрея Шептицького. Зі свого боку професор Шевах Вайс

виправдовувався, згадуючи наявні в статутах Інституту правила, та висловлював сподівання, що колись у майбутньому їх буде змінено.

Багато осіб зверталось до «Яд Вашему», щоб зарахувати митрополита до Праведників народів світу. Одним з них був єврей Яків Сусленський (1929–2009 рр.), політичний в'язень Радянського Союзу, засновник і багаторітний голова Товариства українсько-єврейських зв'язків. Його кількаразові прохання до Інституту «Яд Вашем» я описав у часописі «Арка» (№ 15/2001), який виходив у Львові. Прохання Сусленського підписали інші відомі в Ізраїлі колишні політичні в'язні Радянського Союзу (загалом 17 осіб). На знак подяки за цю важливу справу я присвятив Якову Сусленському мою працю про греко-католицьке духовенство і їхні родини, які допомагали євреям («Календар Благівіста 2015» із закінченням у «Благівісті» ч. 4-5/2015). Хоч про український порятунок євреїв написано багато статей, за нагоди хочу згадати працю Богдана Білого «Праведники УГКЦ, що рятували євреїв під час Голокосту» («Календар Благівіста 2019»), де особливу увагу присвячено інформації про українських рятувальників з Перемишля. Польське радіо в березні 2017 року також записало програму про перемиських українців, які допомагали євреям.

Що стосується публіцистичних праць Шевах Вайса, важливою, а почасти пророчою, є стаття, написана польською мовою в «Імперія в руїнах», де ще 2014 року було зазначено: «путін намагається переконати Захід, що росія – це виняткова цивілізація з окремими традиціями, де західні цінності не приживуться. Це неправда. Відокремленість і недемократичні традиції були притаманні також Італії, Німеччині, Іспанії чи Португалії, та це не стало на перешкоді, щоб протягом останніх кількох десятиріч років у цих країнах почала діяти добре розвинена демократія. Путін про це знає, й тому так злякався київського Майдану. Українці подали приклад, як усунути від влади поганих і корумпованих політиків. Тож, путін сьогодні зайняв оборону. Рештки російської імперії опиняються в руїнах, зникає зона впливів. Агресія щодо України – це лише розпачлива оборона решток власності, яку він втрачає, це ще одна відчайдушна спроба віддалити від своїх кордонів демократію та права людини. Якщо такі дії матимуть ефекти, то лише короткотривалі. Захід сьогодні сильний, а росія занадто слабка й позбавлена союзників». У січні 2020 року в ефірі польського радіо RMF FM Шевах Вайс знову висловив думку, що путін провадить свою імперську політику, хоче відновити російську імперію та використовує для цього будь-яке знаряддя.

Шкода, що не вдалось переконати Шевах Вайса вплинути на ставлення «Яд Вашему» в справі митрополита Шептицького. Він як голова Ради Інституту міг щось зробити в цьому напрямі та змінити негативну оцінку щодо українського священника, яка існує там уже багато років. Деякі польські ЗМІ також висловили думку, що це гарна нагода ще більше зміцнити авторитет і високу репутацію Інституту у світі. В одному з польських видань можна прочитати, що зміна думки «Яд Вашему» щодо Андрея Шептицького була б свідченням моральної відваги, ретельності та чесності. Ми, нато-мість, вдячні професору Шеваху Вайсу за його важливі свідчення про допомогу українців у порятунку євреїв у часи Другої світової війни. ●

Павло ЛОЗА

Фото з архіву організації

«Новиця» – фонд для підтримки української культури та мистецтва

На першій сторінці цього номера – зображення молодого Никифора Дровняка. Саме його постать прикрашає логотип Фондації ім. Стефанії та Михайла Марковичів «Новиця» (Fundacja Nowycia), нещодавно заснованої в одноіменному селі в Польщі. Організацію було створено для підтримки та розвитку культури й мистецтва, насамперед українського.

Урочисте відкриття фонду відбулось 11 березня в тому ж приміщенні, де розташовано його офіс. Під час церемонії присутніх познайомили із засновниками організації та розповіли про її основні цілі. Також господар події Михайло Маркович подарував голові Перемиського відділу ОУП Ігорю Горківу оригінальну, розмальовану вручну мідну гравюру Старого Перемишля, створену в 1572 році в межах серії «CIVITATES ORBIS TERRARUM».

Сама подія завершилась виступом перемиського гурту «Крайка» під керівництвом Тетяни Наконечної, диригентки та керівниці ансамблю. Запрошені гості мали змогу послухати традиційні пісні з різних регіонів України та південно-східної Польщі. Серед присутніх були також представники духовенства та члени Об'єднання лемків.

Основні завдання та мета організації

Як зазначають засновники фонду, Новиця є центром української культури та історії на Лемківщині, а тому має стати місцем зустрічі активних людей, які цікавляться сучасним та думають про майбутнє.

«Новиця, маленька місцевість у серці Нижніх Бескидів, доводить, що великий світ широко зрозумілої культури може зустрітися з місцевими ремеслами та народною музикою», – читаємо на сайті організації.

Фундацію зареєстрували в січні цього року, а її основні завдання – це підтримка та розвиток культури, мистецтва, музики, літератури, науки, особливо української, в Польщі та світі. Серед інших завдань також названо охорону культурної спадщини, зокрема української спадщини в Польщі, підтримка культурного, освітнього та наукового розвитку національних й етнічних меншин, а також сприяння налагодженню контактів і співпраці між організаціями, що представляють українську культуру. Для засновників та членів фонду важливим теж є підтримка й розвиток місцевих громад, сприяння волонтерству та інтеграції іноземців.

До правління Фондації «Новиця» увійшло подружжя Михайла та Стефанії Марковичів, які стали президентом

і віцепрезиденткою організації. Окрім них, організацією керуватимуть представники молодого покоління українців, зокрема лемківської громади, пов'язані з Новицею. Під час церемонії пан Михайло передав їм ключі від будівлі.

Про засновників фонду

Минулого літа відбулось освячення будинку, який придбала та відреставрувала родина Марковичів для потреб Фондації. Це сталося 21 липня, саме перед 40-ю «Лемківською ватрою» у Ждині, де пан Михайло був старостою свята.

Хоча подружжя Марковичів багато років працювало за кордоном, вони пов'язані з українською громадою в Польщі. Михайло Маркович народився в родині українців в Усті-Руському (зараз Горлицькому), яку внаслідок акції «Вісла» переселили до околиць Шпротави в Нижній Сілезії. За освітою він лікар, спеціалізується на ортопедії й травматології та багато років працював у Німеччині. Михайло Маркович отримав звання «Почесний громадянин міста Львова» та доктора Honoris Causa Львівської академії образотворчого мистецтва. Стефанія Маркович народилася в родині українців, депортованих у 1947 році з села Вербиця (Люблінське воєводство). Дитинство провела з братами й сестрами в селі Прусинувко Валецького повіту. Здобула ступінь магістра, працювала медсестрою.

Вийшовши на пенсію, подружжя вирішило оселитися в Новиці та працювати на користь української громади. Організація, яку вони створили, є одним з небагатьох українських фондів, що діють на території Польщі. ●

Більше інформації про організацію та її ініціативи на сайті Фондації «Новиця» (nowycia.pl) та фейсбук-сторінці (Fundacja Nowycia).

«Ми не згаснемо» – документальна стрічка. Режисерка: Аліса Коваленко. Виробництво: Україна, Франція, Польща, США, 2023. Тривалість – 75 хв.

Дмитро ДЕСЯТЕРИК

Фото з архіву героїні статті

Сонячні дні

Світова прем'єра фільму Аліси Коваленко «Ми не згаснемо» відбулася в лютому на 73-му Берлінському кінофестивалі у конкурсі Generation.

Герої картини – п'ятеро підлітків, що живуть у прифронтовій зоні на Луганщині. Хоча фільм знімався на різних локаціях – у селищі Золотому й у Станиці Луганській, їхні краєвиди єдині в упізнаваності й монотонності. Одно-двоповерхові будинки, терикон як найвища вертикаль, розбиті дороги, бідність. Кар'єрні перспективи – шахта або поліцейська академія. Вибір розваг відповідно небагатий: вечірня дискотека в сільському клубі, вештання по залізничних коліях, рідкісний салют на якесь свято, ялинка на Новий рік, ковток алкоголю потайки від дорослих. А ще – регулярна, добре чутна канонада, інколи з загравою на обрії. Війна вносить настирливу ноту, яка робить цю рутину ще нестерпнішою. Як пише одна з дівчат: «No future in Stanitsa».

Втім, герої опираються пропахлому згрищем трясовинню як можуть. Андрій копірсається в техніці, ганяє на раритетному радянському мопеді, мріє про «Харлі Девідсон», вішає в себе у майстерні портрет Ілона Маска як повелителя безкоштовного інтернету. Ілля розучує танець з однокласниками, приробляє Дідом Морозом, хоче стати актором. Руслан придумує та записує реп-композиції. Лера не розлучається з фотокамерою. Ліза малює акварелі на цілком дорослому рівні.

Зі старшими у них більш чи менш сталий конфлікт. Лізу бісять розмови вчителя малювання та її матері про те, що головне в житті – вдало вийти заміж. Мати не бачить Іллу актором. Батько грубо й принизливо сварить Андрія за якусь технічну похибку. І, звісно, саме їм, осміяним мрійникам, випадає небачений шанс – поїхати в експедицію на Гімалаї, яку організовує спортивний коментатор і мандрівник Валентин Щербачов.

Коваленко стала відомою після автобіографічного фільму «Аліса в країні війни» (2015), де відрефлексувала свій полон у проросійських бандитів. Її «Домашні ігри» (2018) – оповідь про жіночу команду з футболу. Якщо зіставити вік персонажів у цих історіях, то стане помітним, що від фільму до фільму вони молодшають. Протагоністці «Країни війни» – 28 років. 20-річна Аліна в «Домашніх іграх» мимоволі є матір'ю для молодших брата й сестри. Нарешті, «Ми не згаснемо» – справжнє занурення в світ дитинства. Кадр заповнює дитяшня різного віку, Аліса подовгу стежить за їхніми забавами, клопотами, ритуалами, вслухається в сміх, не уникає сліз, навіть вдається до прийому, для авторської документалістики зазвичай небажаного, але тут доречного – накладає музику – сумовиті пісні, спеціально написані польським композитором Войцехом Фричем. Режисерка забарвлює емоційно важливі епізоди цими філософічними баладами, вплітаючи мюзикл у матерію документалістики.

Одне слово, за логікою сюжету це мав бути роман виховання. Тобто історія дорослішання в омріяній «Експедиції 49» (первісна назва фільму), з ініціацією-ривком з «дупи світу», як діти нешанобливо називають свої селища, на вершину світу, з обнадійливими титрами наприкінці, адже ми маємо бути певні, що з дівчатами й хлопцями все добре, бо сам жанр диктує подібну розв'язку.

Згідно з початковим задумом, так і мало бути. Але коли тривав остаточний монтаж, настало 24 лютого 2022 року...

Проте в самому фіналі, вже розповівши про зламані долі, Коваленко пускає низку коротких випадкових уривків, наче підклеює візуальну телеграму з безтурботного світу, в якому ніколи не було війни. І ці щемливі спалахи радості насправді продовжують ряд схожих і кінематографічно точних моментів: Ліза разом з малюками біжить по залитій сонцем дорозі з повітряним змієм у руках, Лера фотографує смішного кривляку – малого Колю, Андрій влаштовує вечірку-сюрприз для бабусі, діти хором співають «Щедрика», вся п'ятірка зустрічає світанок серед засніжених вершин. «Ми не згаснемо» – не тільки про мрії та їхню втрату. Це так само про диво кіно. Про цю зроджену чарівним ліхтарем гру світла, яка може перенести нас у вічне літо – не переносячи нікуди.

«Кілька разів було відчуття, що це моя остання ніч»

Аліса Коваленко (1987) закінчила Київський національний університет театру, кіно й телебачення імені І. К. Карпенка-Карого та програму Dok Pro у Школі Анджея Вайди у Варшаві. Зняла фільм «Сестра Зо» на останньому році навчання, але її повнометражним дебютом вважається «Аліса в країні війни», прем'єра якого відбулася на міжнародному кінофестивалі IDFA в Амстердамі у 2015 році. Широко визнані критиками «Домашні ігри» знову потрапили в офіційну добірку IDFA, загалом були відібрані до програм 75 фестивалів і здобули 9 нагород.

18. ➔

Аліса пережила полон у проросійських сепаратистів, торік воювала на Сході у складі добровольчого підрозділу.

Наша розмова з режисеркою відбувалася онлайн напередодні Берлінале.

– Алісо, наскільки я знаю, в лютому минулого року ти перервала роботу над фільмом. Що спонукало повернутися до неї?

– Так, на ту мить я не бачила себе в ролі режисерки. Не бачила, що можу зробити і чи це буде потрібно. Але нашу базу розбомбили, підрозділ розвалився. Я повернулася додому, мала час подумати чи підписувати контракт. Мій партнер Стефан сказав: «Треба закінчувати кіно, бо невідомо, як довго триватиме війна. Це неправильно – покинути проєкт». Ми дуже довго з ним говорили про культурний фронт, про важливість фільму зараз, зокрема і для його героїв. Так я поступово повернулася. Було дуже важко знайти в собі сили це монтувати. Тим більше настільки змінився контекст, все здавалося дуже сумним. Багато матеріалу довелося відсіяти. Потім ми поїхали в Польщу й там закінчили роботу.

– Зрештою, сама назва дає надію.

– Фільм мав бути про здійснення мрій, і воно до того йшло, але війна так багато зруйнувала в житті героїв. Але так, надія є. Думаю, в наших героїв достатньо сили, аби протистояти обставинам, і цей супротив уже був усередині них, коли ми тільки починали зйомки 3 роки тому. А сама назва – це цитата з репу Руслана. Ми вже під час зйомок розуміли, що фільм зовсім не про експедицію.

– До речі, в «Ми не згаснемо» загалом активне застосування музики: раніше ти до цього не вдавалася, а тепер цілий мюзикл.

– Ми від початку вирішили, що так має бути, бо світ підлітків дуже музичний. Під музику вони сумували, раділи, мріяли, музикою спілкувалися, музика була скрізь, але улюблені пісні в кожного надто різні і виходило досить неорганічно, а ми хотіли всіх об'єднати. Тож ми самі врешті створили саундтрек, і в цьому є метафоричний сенс, бо музика тут – це їхні емоції, вона передає все, що складно описати словами.

– Минулої весни ти пішла на фронт доброволицею. Як цей досвід змінив тебе?

– Для мене це продовження того, що почалося давно. Тут багато складових. По-перше, коли ти знаходишся в пограничних станах, то це змушує тебе переоцінювати

життєві цінності. Сидиш в окопі 24 години, вдвляєшся в обрій, ворог по тобі «насіпає» або ні, але все одно маєш достатньо часу, аби подумати, усвідомити, що є найважливіше в житті, що ти раніше якось упускала. Звісно, емоції на війні стають сильнішими. Побратими з фронту – ніби твоя друга родина. Ви проживаєте разом спільні моменти і це вас пов'язує назавжди. Але я б не сказала, що мене це змінило кардинально, бо я війну вже проходила в 2014-15 роках. Правда, я більш органічно почувалася, бо в 2014-15-му була дилема: чи зберігати дистанцію від матеріалу, тримаючи в руках камеру, чи бути учасницею подій. Тож я нарешті зробила те, що давно хотіла. І той давній досвід допоміг зараз – бо не було страху. Звичайно, тепер усе набагато інтенсивніше. Інколи за ніч нас обстрілювали з гвинтокрилів, літаків, фосфором, касетними бомбами, з міномета, з танка – всім, що тільки можна. Кілька разів було відчуття, що це моя остання ніч. Лоте-рея – пощастило. Треба якось так сприймати. І той гумор залишився, особливо в добровольчих батальйонах. Для мене все це було усвідомлено, то чого мені переживати?

– Тепер ти бачиш себе режисеркою?

– Думаю, до мене повернулася віра в документальне кіно. Вона ніколи не зникла, просто якось емоційно в мене все відмерло. Але ми довго монтували, мучилися, хотіли зробити гарний фільм. Зараз читаємо позитивні відгуки від різних фестивалів. Це дуже цінно. Але, думаю, я все ще не знайшла життєвого балансу. Не можу сказати собі: я зараз на культурному фронті, ніколи не повернусь до своїх. Просто вирішила дати собі час, адже треба, щоби фільм дійшов до глядача. Важливо говорити на фестивалях про Україну, презентувати свою роботу. Тим паче, що ми були в Берліні з нашими героями. І для них багато запрошень. Тому я зараз роблю цю важливу справу, а потім думатиму все ж про повернення на фронт.

– І жодної нової картини в планах?

– Я, коли була на передовій, то фільмувала якісь архіви, просто на пам'ять. Нудні кадри, які, мені здавалося, ніде не використаєш: листочки, дерева, мовчазні обличчя, розмови з сином – думала, як загину, то щось у нього залишиться. Жодної історії. Але Марина Степанська (українська режисерка – прим. авт.) захотіла звідти взяти кілька кадрів для свого проєкту. Ми сіли дивитись, і вона сказала: «Тут у тебе ціле кіно. Дуже незвичайне, інколи тягуче, але воно тут є». І я подумала, що в цих матеріалах більше правди про фронт, ніж у дорогих бойовиках, бо фронт – це на 80% очікування: коли все мовчить і коли все вибухає, тим більше коли ти в піхоті, адже нас обстрілюють, а ми не можемо ніяк відповісти. І цю напруженість, атмосферу очікування я змогла якось вихопити, тому що знімала не як режисер, а як борець. Тож я цей архів тепер переосмислюю. Вийде явно експериментальне кіно, можливо, без сюжету. Ми отримали кілька грантів на цей задум, але він ще на ранньому етапі.

– Схоже, ти тут заступаєш на незвідану територію. Не боїшся невдачі?

– Мені мій друг колись казав: «Не бійся зробити поганий фільм». Я вже знаю, як зробити нормальне кіно. Ризикнути, зробити щось реально нове – оце складніше. Не кожен готовий до такого, бо ризик пов'язаний з провалом. Але мені подобається ризикувати. Це набагато цікавіше, це пригода. ●

- Ельблонзький відділ Об'єднання українців у Польщі запрошує на 55-й Дитячий фестиваль української культури, який відбудеться 20–21 травня 2023 р. у залі театру ім. Александра Севрука в Ельблонзі (вул. Театральна 11).

Заявки про участь дітей просимо надсилати до 30.04.2023 р. електронною поштою: mirek.prytula@wp.pl
У заявці потрібно подати кількість учасників та прізвище керівника, а також e-mail та номер телефону.
Час виступу кожної групи – не більше 10–15 хв. Організатор залишає за собою право скоротити програму.
Організатори забезпечують проживання й харчування. Транспортні витрати – за свій рахунок.
Додаткова інформація за номером телефону: 602-644-779 (Іванка Шмигельська), 605-295-005 (Мирослав Притула).
Організатори

KRS: 0000207472

Podaruj nam swój 1,5%!
Wspomóż nas

● Всепольський конкурс малюнків

Запрошуємо дошкільнят та учнів початкової школи до участі в конкурсі малюнків, присвяченому Україні

«МОЯ УКРАЇНА СЬОГОДНІ І У МАЙБУТНЬОМУ»

Професійне журі оцінюватиме праці у вікових категоріях:
дошкільнята ● школярі початкової школи I-III кл. ● школярі початкової школи IV-VI кл. ● школярі початкової школи VII-VIII кл.

Малюнки можна виконати в довільній художній техніці у форматі А-3. Братимуться до уваги тільки індивідуальні роботи, виконані самостійно учасниками конкурсу. Малюнки просимо передавати у паперовій формі, на зворотньому боці належить подати інформацію згідно з інформаційною картою: ● ім'я і прізвище автора малюнку ● клас і адреса школи ● номер телефону та електронна адреса вчителів або батьків, які підготували дітей до конкурсу.

На основі поданих художніх творів журі визначить переможців конкурсу. Результати конкурсу будуть оголошені на шкільному сайті www.lesiabart.pl, а також у тижневику «Наше слово», де також опублікуємо нагороджені малюнки.

Конкурсні роботи просимо надсилати до 31 травня 2023 р. у паперовій формі на адресу:

**Szkoła Podstawowa nr 8 im. Łesi Ukrainki
z Ukraińskim Językiem Nauczania w Bartoszykach
ul. Leśna 1, 11-200 Bartoszyce**

Додаткова інформація за тел. 609 423 260, 605 303 206.

На сайті www.lesiabart.pl є готовий друк метрички, яку треба заповнити та наліпити на зворотньому боці малюнка (informacyjna karta do prasy). Участь у конкурсі є одночасно згодою на обробку персональних даних учасників та публікацію малюнків переможців у пресі та вебсайті школи.

*Від імені організаторів –
Початкової школи № 8 ім. Лесі Українки
з українською мовою навчання в Бартошицях,
Товариства Калина та ОУП –
координаторки конкурсу Любомира Тхір, Глушко Данута*

Наше Слово Adres: Redakcja "Nasze Słowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa, tel.: **prenumerata i reklama** – tel./fax 22 677-88-10, redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46, redakcja – 22 677-84-45. E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl Internet: www.nasze-slowo.pl
Kolegium Redakcyjne: Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuczenko, Anastazja Krawczuk. **Zespół redakcyjny:** zastępca redaktora naczelnego – Paweł Łoza, sekretarz – Tetiana Daniuczenko, redaktorzy – Igor Szczurba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), redaktor stylistyczny – Anna Russa, redaktor techniczny – Olga Michaluk, **prenumerata, reklama** – Łesia Korostatewycz. **Współpracownicy:** Anastazja Krawczuk (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniński (Gładyszów). **Wydawca:** Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7 03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat), E-mail: sekretariat@ukraincy.org.pl, biuro@ukraincy.org.pl Internet: <http://ukraincy.org.pl> **Fotokład:** Redakcja „Nasze Słowo” **Druk:** Drukarnia „Efekt”. Nakład 2100 egz. Pismo dofinansowano ze środków budżetu państwa Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa.

Konto bankowe dla wpłat w PLN: 47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD: IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292 BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa,

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD: IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196 BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa.

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji. Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy. Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika. Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji. Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Słowo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.: Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

Publikacje wyrażają jedynie poglądy autora/ów i nie mogą być utożsamiane z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Statki wyrażają точку zору autorów i nie mogą być utożsamiane z oficjalną pozycją Ministra wewnętrznych spraw i administracji.

Przekaż 1,5 % na rzecz dzieci

ze szkół w Białym Borze

oraz punktów nauczania

Передайте 1,5% дітям зі шкіл

у Білому Борі

та навчальних пунктів

KRS nr 0000138192 KIWANIS

Wspieraj dzieci - przekaż podatek!

Związek
Ukraińców
w Polsce

więcej informacji:

www.liceum-bialybor.pl · www.sp2bbor.eu